

УДК 37.011.31

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

© Стонога А. О.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Стонога Аліна Олександрівна: ORCID: 0000-0002-2353-3067; 100nogaalina@gmail.com; асистент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

У статті розглядається процес формування педагогічного іміджу. Виявлено, що формування іміджу процес, спрямований на створення в аудиторії певного образу об'єкта.

Формування іміджу викладача може йти двома шляхами: стихійним і цілеспрямованим. Імідж є в кожного педагога незалежно від його особистих поглядів на цю тему. Виявлено, що процес побудови іміджу проходить як в результаті дій, прямо спрямованих на формування враження педагога про себе, так і в результаті всієї системи професійної діяльності та спілкування. Проаналізовано імідж педагога з двох позицій: як стереотип, якщо йдеться про імідж професії, і як образ – якщо йдеться про індивідуальний імідж. Визначено поняття імідж педагога в широкому сенсі - це емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу викладача у свідомості вихованців, колег, соціального оточення, в масовій свідомості, та у вузькому сенсі – це образ одного педагога, в свідомості якого відбувається вибір певної манери поведінки, вираженою в індивідуальному стилі діяльності. Проаналізовано формування іміджу, як єдиний процес, в якому представлені суб'єктно-об'єктні відносини. Імідж педагога формується під дією багатьох факторів. Доведено, що розвиток іміджу викладача починається під час його навчання в професійному закладі, коли майбутній педагог опановує систему професійних і загальних знань, умінь і навичок, коли стикається з вирішенням проблем під час проходження педагогічної практики в освітніх установах, коли сприймає зразки іміджів викладачів.

Ключові слова: імідж, педагогічна іміджологія, педагогічний імідж, формування іміджу, іміджування.

Стонога А.А. «Процесс формирования педагогического имиджа».

В статье рассматривается процесс формирования педагогического имиджа. Выведено, что формирование имиджа процесс, направленный на создание у аудитории определенного образа объекта.

Формирование имиджа преподавателя может идти двумя путями: стихийным и целенаправленным. Имидж есть у каждого педагога независимо от его личных взглядов на эту тему. Выведено что, процесс построения имиджа проходит как в результате действий, прямо направленных на формирование впечатления педагога о себе, так и в результате всей системы профессиональной деятельности и общения. Проанализирован имидж педагога с двух позиций: как стереотип, в случае разговора об имидже профессии, и как образ - если речь идет об индивидуальном имидже.

Определено понятие имидж педагога в широком смысле - это эмоционально окрашенный стереотип восприятия образа учителя в сознании воспитанников, коллег, социального окружения, в массовом сознании, и в узком смысле - это образ одного педагога, в сознании которого происходит выбор определенной манеры поведения, выраженной в индивидуальном стиле деятельности. Проанализировано формирование имиджа, как единый процесс, в котором представлены субъектно-объектные отношения. Имидж педагога формируется под действием многих факторов. Доказано что, развитие имиджа преподавателя начинается во время его обучения в профессиональном заведении, когда, будучи студентом, будущий педагог овладевает систему профессиональных и общих знаний, умений и навыков, когда сталкивается с решением возникающих проблем во время

проходження педагогічної практики в освітніх закладах, коли сприймає образи іміджів викладачів.

Ключевые слова: імідж, педагогічна іміджологія, педагогічний імідж, формування іміджа, іміджування.

A. Stonoha. "The process of pedagogical image development".

The article deals with the process of developing pedagogical image and proves that the process of image cultivation is aimed at creating a certain image of an object from the audience's point of view. Development of the teacher's image can be carried out in two different ways: spontaneously and purposefully. Every teacher has an image regardless of his/her personal views on this topic. It is revealed that the process of constructing an image takes place as a result of actions directly aimed at forming the impression of the teacher about him/herself, and as a result of the whole system of professional activity and communication. The author analyses the image of the teacher from two positions: as a stereotype, in the case of talking about the image of the profession, and as an appearance – if it is a personal image. The notion of the image of the teacher in the broad sense is an emotionally coloured stereotype of the perception of the teacher's image in the minds of students, colleagues, social environment, in the mass consciousness, or, in the narrow sense, is the image of one teacher in whose consciousness there is a choice of a certain manner of behaviour expressed in an individual style of activity. The author regards the image creation as the process which is characterised by subject-object relationships, and states that the image of the teacher is formed under the influence of many factors. It is proved that the development of the teacher's image begins when he/she studies at a professional institution when, as a student, the future teacher acquires a system of professional and general knowledge, skills and abilities, and faces the solution of emerging problems during the pedagogical practice at educational institutions when he/she perceives some samples of teachers' images.

Keywords: image, pedagogical image studies, pedagogical image, image formation, image-making.

Актуальність проблеми. Проблема іміджу має давній життєвий інтерес. У Стародавній Греції і Стародавньому Римі надавали великого значення естетиці одягу, вишуканим манерам і словесній витонченості.

Сьогодні також є великий попит на формування іміджу серед політиків і бізнесменів, акторів кіно і театру. До обговорення іміджу звертаються в товариському спілкуванні і в сімейних колах. Останнім часом в освітніх установах нашої країни іміджологія стала навчальною дисципліною, що є проявом зрілості і актуальності іміджології як науки.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти, яка переживає період радикальних змін, вимагає зовсім інших форм міжособистісної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Модернізація освіти, орієнтація на розвиток особистості учня, а не тільки на трансляцію знань, пред'являє принципово нові вимоги до особистості викладача. Педагог, в сучасному розумінні, – це людина мобільна, гармонійно розвинена, в якій розумові якості вдало поєднуються із зовнішньою привабливістю, хорошими манерами, яка володіє адекватною самооцінкою і розвинутою Я-концепцією.

Аналіз останніх досліджень. Педагогіка, як пише Ш.О. Амонашвілі, – «є складне багатовимірне явище, це наука, і мистецтво, і філософія ...» Сьогодні відбувається не тільки змістовне, але й формальне, понятійно-термінологічне оновлення педагогіки, про яке свідчить проникнення в мову нових педагогічних понять і термінів інших наук і суміжних сфер діяльності (психології, теології, соціології, етики, риторики, режисури): «інтуїція», «імпровізація», «імідж», «престиж», «задум», «інтрига», «драматизація» тощо [2].

Одними з перших дослідників, що звернули увагу на проблеми іміджу в педагогіці, були В. А.Метаєва, Е. А.Петрова, В. Н.Черепанова, В. М.Шепель.

У педагогічній спадщині минулого також існує багато прикладів того, яким має бути педагог, описуються вимоги до його особистості. Так, наприклад, Й. Песталоцці вважав, що педагогом має бути не просто освічена людина, підготовлена до того, щоб передавати дітям

свої знання. Він має насамперед щиро любити свою роботу, будувати навчання і виховання на основі знань про фізичні та психічні особливості студентів, незмінно виявляти у своїй діяльності педагогічний такт. Високо цінував Песталоцці в педагогові такі риси, як кмітливість, життєрадісність і безпосередність, скромність, моральну чистоту. Саме ці якості педагога здатні допомогти йому завоювати симпатії студентів, увійти з ними у тісне спілкування, заслужено користуватися їх любов'ю та повагою. І лише за таких умов педагог зможе всім своїм виглядом і поведінкою служити гідним прикладом для молоді [3].

Образ ідеального педагога змальовано й у творах В. О. Сухомлинського, який узагальнив усі вимоги до цілісної моделі особистості та сформулював сто порад учителю школи. Він розкрив поняття «хороший педагог» як людину, яка любить студентів та відчуває радість від спілкування з ними, уміє товаришувати та вірить, що кожна людина здатна стати хорошою. Особливу увагу він звертав на внутрішню культуру та етику поведінки і спілкування педагога [3].

Так, наприклад, у творах А. С. Макаренка висвітлені і практично перевірені важливі проблеми методології, методики і техніки виховання щасливої людини. Він розглядав створення привабливого образу як «проекування» людської особистості, включення в єдиний процес виховання і розвитку. Він проголошував красу розумного вчинку, творчості. Він підтримував високу вимогливість суспільства до людини і людини до себе. Зовнішність має велике значення в житті людини, говорив відомий педагог. Важко собі уявити брудну, неохайну людину, яка б могла стежити за своїми вчинками.

А. С. Макаренко розробив підстави для створення методики виховної роботи, сформував ряд принципів, що визначають ефективність педагогічного впливу. Педагогічна спадщина А. С. Макаренка широко використовується у формуванні нової галузі наукових знань – іміджелогії.

В наш час питаннями, пов'язаними з іміджем, займаються С. А. Амінтаєва, М. В. Апраксіна, Е. А. Бекетова, Л. І. Жарикова, А. А. Калюжний, Е. А. Петрова, Н. А. Тарасенко, В. М. Шепель, В. Н. Черепанова та ін. Але, незважаючи на значний теоретичний досвід, накопичений дослідниками в галузі педагогічного іміджування, сьогодні немає єдиного підходу до вивчення педагогічної іміджелогії.

Виклад основного матеріалу. «Педагогічна іміджелогія» – це нова галузь педагогічної науки, що вивчає сутність іміджу педагога, його роль, умови його формування, розробку способів його діагностики, стимулювання його проявів, перетворення в повноцінний фактор педагогічного процесу.

Серед завдань педагогічної іміджелогії можна виділити:

- розкриття сутності і специфіку іміджу педагога;
- визначення структури іміджу педагога;
- визначення специфіки формування іміджу педагога;
- визначення рушійної сили розвитку і формування іміджу педагога;
- розробка засобів підвищення ефективності іміджу в педагогіці;
- дослідження ефективності іміджу в педагогічній діяльності.

Педагогічній іміджелогії притаманний взаємозв'язок різних галузей знань. Вона широко використовує досягнення і методи кількох наукових дисциплін, відрізняється інтенсивним накопиченням емпіричного матеріалу і повним його переосмисленням. Теоретичною і методологічною основою педагогічної іміджелогії є досягнення філософських, педагогічних, психологічних наук.

Об'єкт дослідження педагогічної іміджелогії - професійна діяльність викладача.

Предмет дослідження - технологія створення привабливого цілісного образу педагога.

Педагогікою вже детально вивчені різні способи підвищення ефективності педагогічного впливу, технології громадянського, морального, трудового, естетичного напрямків у формуванні привабливого образу особистості.

Педагогічна іміджелогія досліджує закономірності самовдосконалення та самоосвіти вчителя, джерело формування і функціонування іміджу педагога.

Основним поняттям педагогічної іміджології можна назвати педагогічний імідж.

Поняття «імідж педагога» пов'язують з оцінкою, позиціонуванням, думкою, образом, стереотипом, системою якостей. Доцільно розглядати феномен іміджу педагога з двох позицій: і як стереотип, якщо йдеться про імідж професії, і як образ - якщо мова йде про індивідуальний імідж

У широкому сенсі імідж педагога – це емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу викладача у свідомості вихованців, колег, соціального оточення, в масовій свідомості. У цьому визначенні полягає підхід до розгляду феномена іміджу з точки зору сприйняття професії.

У вузькому сенсі імідж педагога – це образ одного педагога, в свідомості якого відбувається вибір певної манери поведінки, вираженою в індивідуальному стилі діяльності (в одних випадках усвідомлений, а в інших носить випадковий характер); який знаходить конкретний зовнішній прояв через фізичний вигляд педагога, його мову, виразність його рухів, міміки в сукупності з його естетичним оформленням (одягом, зачіскою, макіяжем і іншими атрибутами зовнішності); а також через предметно-просторове середовище, в якому здійснюється професійна діяльність цього вчителя[2].

Важливим процесом педагогічної іміджології є процес формування іміджу.

Формування іміджу - це процедура, спрямована на створення в людей (в аудиторії іміджу) певного образу об'єкта (прототипу іміджу, коли це людина, товар або організація) з певною оцінкою цього способу у вигляді усвідомлюваної або неусвідомлюваної думки про цей образ (про прототип іміджу) для досягнення психологічного тяжіння аудиторії іміджу до даного об'єкта. Синонімом даного терміну – «формування іміджу» є термін «іміджування»[1].

Формування іміджу викладача може йти двома шляхами: стихійним і цілеспрямованим. «Імідж є в кожного педагога незалежно від його особистих поглядів на цю тему. Процес побудови іміджу при цьому проходить як в результаті дій, прямо спрямованих на формування враження педагога про себе, так і в результаті всієї системи професійної діяльності та спілкування, що виявляється в педагогічному процесі» (О.О.Петрова). Цілеспрямований шлях формування іміджу включає як самоосвітню діяльність педагога, так і спеціально організований процес формування іміджу педагога з обов'язковою умовою його самоосвітньої діяльності.

Слід зазначити, що формування іміджу – єдиний процес, в якому представлені суб'єктно-об'єктні відносини. З одного боку, імідж педагога формується під впливом «замовлення» цільової аудиторії, з іншого боку, він виступає фактором, що формує певний відгук у цієї аудиторії.

Імідж педагога формується під дією багатьох факторів. Його розвиток і зміна відбувається з моменту становлення педагога як особистості, коли закладаються такі характеристики, як ціннісні орієнтації, життєві установки, самооцінка. Починається розвиток іміджу викладача під час його навчання в професійному закладі, коли майбутній педагог опановує систему професійних і загальних знань, умінь і навичок, коли стикається з вирішенням проблем під час проходження педагогічної практики в освітніх установах, коли сприймає зразки іміджів викладачів, з якими він взаємодіє і т. д. Згодом, із надбанням педагогічного досвіду імідж вчителя також зазнає змін. Також імідж педагога перебуває під впливом соціального середовища, під впливом діяльності самого педагога зі змінами цього середовища, а також соціальних факторів, які формуються в конкретному суспільстві.

Н.А.Тарасенко виділяє три рівня сформованості індивідуального іміджу майбутніх учителів: високий, середній і низький. Високий рівень сформованості характеризується наявністю мотиву стати вчителем-професіоналом, захопленістю процесом формування іміджу, наявністю системних глибоких знань і вмінь, співвіднесених із власними потребами, які відтворюються самостійно і творчо, наявністю глибокого почуття задоволеності від формування та прояву іміджу. Середній рівень сформованості іміджу відрізняється тим, що захопленість процесом формування іміджу носить ситуативний характер, знання глибокі, але недостатньо співвіднесені з власними потребами і розвитком

особистості, вміння найчастіше проявляються на репродуктивному рівні, позитивні емоції ситуативні. Негативний рівень сформованості опосередкований у негативній мотивації на формування іміджу, знання носять уривчастий, безсистемний характер, не співвіднесені з власними потребами розвитку особистості, володіння вміннями – на рівні простих операцій, стійкі негативні емоції в процесі формування іміджу [5].

О.О.Петрова і її послідовники, вивчаючи особливості іміджу викладачів ВЗО, виділяють також три рівня сформованості досліджуваного феномена, позначаючи їх як «поганий», «середній» і «хороший» учитель. Загальна стереотипне уявлення про людські якості вчителів різного рівня таке: імідж «доброго вчителя» чітко пов'язаний із такими універсальними якостями, як доброзичливий, веселий, тактовний, відвертий, активний, щедрий, впевнений, який співпрацює, організований, працелюбний, розумний, приємний. Імідж «середнього вчителя» представлено переважно середніми особистісними якостями, тоді як «поганий» універсально характеризується як антипод «хорошого» [4].

На думку В. Н. Черепанової, характер індивідуального іміджу педагога може бути позитивним (при гармонійній взаємодії іміджу з природним і соціальним середовищем) та негативним (при негармонійній взаємодії іміджу із середовищем). На основі цього виділяється два рівні сформованості іміджу вчителя «негативний / позитивний».

Т. П. Петрова, В. С. Ніколаєва і В. П. Симонова зазначають, що оптимальними є елегантний зовнішній вигляд учителя, виразні жести і міміка, тому критичною характеристикою є неохайний зовнішній вигляд педагога, надмірна жестикуляція, неадекватна міміка [2].

Т. А. Юзефавічус у класифікації професійно значущих якостей особистості вчителя перерахувала такі елементи іміджу педагога, як зовнішній вигляд, установки та запропонувала розставляти їх за ступенем значущості і розподілити на чотири ступені: домінантні, периферійні, негативні і професійно-неприпустимі якості особистості педагога.

Домінантними є ті якості, відсутність будь-якої робить неможливим ефективно здійснення педагогічної діяльності. Серед них виділяють привабливість, сучасність, ерудицію і толерантність [2].

Під периферійними якостями розуміються якості, які не роблять вирішального впливу на ефективність педагогічної діяльності, проте сприяють її успішності. Серед цих якостей – доброзичливість, почуття гумору, артистичність, мудрість, зовнішня привабливість педагога.

Аналіз і узагальнення психолого-педагогічних джерел дозволяє нам виділити три рівня сформованості іміджу педагога: позитивний, допустимий і негативний. У зв'язку з тим, що в структурі іміджу педагога взаємодіє велика кількість елементів, то можливим є безліч варіантів їх співвідношень у реальних іміджах конкретних вчителів.

Необхідно відзначити, що кожен рівень сформованості іміджу педагога характеризується зміною якісних показників елементів його структури.

Але процес побудови іміджу – «делікатний процес», і якщо при його штучному конструюванні не брати до уваги внутрішню складову іміджу, то відбудеться відчуження людини від власної індивідуальності.

Висновки. Таким чином, ми можемо відзначити, що імідж педагога – це невід'ємна частина його професійної характеристики, він відносно постійний, але, при цьому, динамічний, він може бути стихійним, а може бути сформованим цілеспрямовано, він орієнтований як на сприйняття, так і на самовідчуття, він багатшаровий, але при цьому окремі складові цього образу повинні співвідноситися з цілим.

І тільки за умови того, що кожен учитель усвідомлює значимість позитивного іміджу і буде прагнути володіти ним, у масовій свідомості буде можлива заміна старих стереотипів, що носять негативний характер, на нові, що відповідають сучасному уявленню про те, яким повинен бути науково-педагогічний працівник.

Список використаних джерел:

1. Панасюк А. Ю. Формування іміджу стратегія, психотехнології, психотехніки / А. Ю. Панасюк. – М., 2005. – * с.
2. Педагогічна іміджелогія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yaneuch.ru/cat_16/lekcii-po-pedagogicheskaya-imidzhelogiya/274465.2278476.page1.html. – Дата звернення : 26.11.2017 р.
3. Перельгіна Е. Б. Психологія іміджа : учеб. пособие / Е. Б. Перельгіна. – М. : Аспект Прес, 2002. – 224 с.
4. Петрова Е. А. Іміджелогія: проблемне поле і напрями дослідження / Е. А. Петрова // PR в освіті. – 2004. – № 1. – С. 36-38.
5. Тарасенко Н. А. Формування індивідуального іміджу майбутнього вчителя / Н. А. Тарасенко. – Оренбург, 2002. – 173 с.

References:

1. Panasiuk, AIu 2005, *Formuvannia imidzhu stratehiia, psyhotekhnolohii, psyhotekhniky* [Formulation of the strategy, psychotechnology, psychotechnics], Moskva.
2. Pedagogichna imidzhelohiia n.d., [Pedagogical imageology] viewed 26 November 2017, <http://www.yaneuch.ru/cat_16/lekcii-po-pedagogicheskaya-imidzhelogiya/274465.2278476.page1.html>.
3. Perelygina, EB 2002, *Psihologija imidzha*, [Psychology of the image] Aspekt Pres, Moskva.
4. Petrova, EA 2004, 'Ymidzhelohiia: problemne pole i napriamy doslidzhennia' [Imageology: problem field and research directions], *PR v osviti*, no. 1, pp. 36-38.
5. Tarasenko, NA 2002, *Formuvannia indyvidualnoho imidzhu maibutnoho vchytelia*, [Formation of the individual image of the future teacher] Orenburh.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017р.